

TÜRK MİTOLOJİSİNDEKİ KARGA/KUZGUN İMGESİNİN ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATINA YANSIMALARI

REFLECTIONS OF THE CROW/RAVEN IMAGE IN TURKISH MYTHOLOGY ON CONTEMPORARY TURKISH PAINTING ART

Semih BÜYÜKKOL* - Sabriye ÖZTÜTÜNCÜ**

ÖZ: Geçmişten günümüze uzanan süreç içerisinde farklı kültürlere ve medeniyetlere ait mitolojilere, masallara, anlatılara bakıldığında hayvan ve bitki türlerine doğrudan ya da dolaylı olarak dini ve mitsel anlamların yüklenerek sembolleştirildiği görülmektedir. Bu sembolleştirilmelerin kimi zaman gözleme dayalı kimi zaman ise açıklanamayan ifadenin biçimi olarak sezgisel yolla oluştuğu görülmektedir. Örneğin; atın; murat, balığın; kısmet, kuşun; haber, kara kedinin ise uğursuzluk anlamına gelmesi gibi çoğunun temeli buna dayanmaktadır.

Görünüşleri bakımından siyah ve iri bedenleri ile birbirinden ayrılan karga ve kuzgun, taşımış oldukları sembolik anlamlar bakımından farklı kültürlerin destanlarında, mitolojilerinde ve sanatlarında benzer bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Karga ve kuzgun, genellikle birçok kültürde uğursuz olarak nitelendirilen, görünüşleri itibarıyla esrarengiz bir hava yarattıkları ve bu esrarengiz havayı korudukları için de her zaman bu gizemli yönüyle kötü üne sahip bir kuş türü olarak nitelendirilmiştir.

Bu çalışmada, Türk mitolojisindeki karga/kuzgun imgesinin yeri ve önemi açıklanarak, bu sembolden yararlanan Çağdaş Türk resim sanatçılarının eserleri estetik açıdan analiz edilip, resim sanatına ne şekilde yansıdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Sanatçıların eserlerinde mitolojik anlatımlara yer vermesi, Türk kültürüne ait mitlerde ve söylencelerde görülen sembolik imgelerin, anlatımların, değer yargıların ve geleneklerin unutulmaması, yaşatılması ve gelecek nesillere taşınması adına büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karga, kuzgun, mitoloji, resim, çağdaş Türk sanatı.

ABSTRACT: Looking at the mythologies, fairy tales and narratives of different cultures and civilizations in the process from past to present, it is seen that animal and plant species are symbolized directly or indirectly by attributing religious and mythical meanings. It can be seen that these symbolizations are formed in an intuitive way, sometimes based on observation and sometimes as a form of inexplicable expression. Examples such as horse meaning will, fish meaning kismet, bird meaning news and black cat meaning bad luck are based on this view.

The crow and the raven, which differ from each other with their black and large bodies in terms of their appearance, appear as a similar image in the epics, mythologies and arts of different cultures in terms of the symbolic meanings they bear. The crow and raven have always been described as a bird species that is notorious for this mysterious aspect, as they create an

* Doç. Dr. - Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü/Antalya - semihbuyukkol@gmail.com (Orcid ID: 0000-0003-0530-9931)

** Öğr. Gör. - Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü/Antalya - soztutuncu@gmail.com (Orcid ID: 0000-0002-1899-7537)

enigmatic air and protect this mysterious air, which is often described as ominous in many cultures.

In this study, the place and importance of the crow / raven image in Turkish mythology is explained, and the works of the contemporary Turkish painting artists who make use of this symbol are analyzed aesthetically, and how it is reflected in the art of painting. The fact that the artists include mythological expressions in their works is of great importance in order to keep the symbolic images, expressions, value judgments and traditions seen in the myths and legends of Turkish culture not to be forgotten, to be kept alive and to be carried to future generations.

Keywords: Crow, raven, mythology, painting, contemporary Turkish art.

Giriş

İlkçağlardan itibaren insanoğlu bilinmeyene olan merakından dolayı canlılar dünyasını gözlemleyip, anlamlandırarak, hayvan ve bitki türleriyle yaşamının yollarını aramıştır. Bu özelliği sayesinde, yaşam tarzını doğanın şartlarına göre şekillendirmiş, çeşitli gözlemler sonucunda bir arada yaşayabilecekleri hayvan türlerini evcilleştirerek, hayatlarına dâhil etmiştir.

Sezgileri oldukça güçlü olan hayvanlar, doğada meydana gelen değişiklikleri önceden hissedip, olaylar karşısında içgüdüsel olarak davranış sergilemelerinden dolayı, her zaman insanların ilgi odağı olmuş ve yakından gözlemlenmiştir.

Hayvanlar, meydana gelen çeşitli doğa olaylarına karşı göstermiş olduğu tepkiler sayesinde zamanın değişimine uyum sağlayabilirken, insanoğlu ise evrenle sürdürülebilir bir uyum içerisinde yaşayabilmek için, doğanın ve canlı varlıkların izlerini, yaşamlarını takip etmek durumunda kalmıştır (Roux, 2005: 73). Paleolitik dönemin mağara insanlarından itibaren, günümüze kadar olan süreç içerisinde hayvanlara birçok sembolik, dini ve mitsel anlamlar yüklenmiş, olaylara karşı göstermiş olduğu tepkilerin doğruluğuyla birlikte bu mistik ve mucizevi anlamlar günümüze kadar ulaşmıştır. İnsanoğlu, yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla bazı hayvanları evcilleştirip, onlardan yararlanırken, bazılarını ise hayatta kalabilmek için yenilebilecek bir besin kaynağı olarak görüp, av hayvanı olarak sembolleştirmiştir (Gezgin, 2017: 7). İnsanların, hayvanlara ve bitkilere olan bu yaklaşım şekli de evrende var olan farklı yaşam biçimlerine verdiği değeri, önemi göstermektedir (Roux, 2005: 127).

Farklı özelliklere sahip olan Dünya toplumlarının inanç sistemleri, düşünce yapıları ve yaşam biçimleri yönünden benzer özellikler sergilediği bilinen bir gerçektir. Örneğin, İslamiyet'ten önceki bazı dönemlerde kuşlar, kimi zaman kutsal-ongun hayvan olarak kabul edilmiş, Orhun yazıtlarında yer alan ölümle ilgili ifadelerde de kuşun, ruhun simgesi olduğu görülmüştür. Cennetin ifadesi olarak tasavvur edilen kuşlar, koruyucu ruh olarak düşünülmüş ve Türkçe' de ölümü ima eden "uçmak" sözcüğüyle de bu tasavvura dikkat çekilmiştir. Türklerin Altay yaratılış destanlarında görülen kaz imgesi ve Verbitsky'nin tasavvurunda yer alan Tanrı Ülgen'in kuş

rolünde olması, Türk topluluklarının yaratılış destanlarında kuşlarla etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir (Çoruhlu, 2012: 176). Benzer özellikler taşıyan kültürlerden, Doğu'nun kuşlara tarihsel süreç içerisindeki bakış açısına bakıldığında, kendisini yakan ve küllerinden yeniden doğan kutsal kuş Zümrüd-ü Anka'nın doğurgan dişilerin bir özelliği olan yumurta sembolü ile kutsal doğurgan yumurta bağlamında özdeşleştirilmiş olduğu görülmektedir (Ateş, 2014: 155-156). Bu sebepten dolayı, geçmişten günümüze kartal, şahin, akbaba gibi yırtıcı ve avcı kuş çeşitleriyle birlikte bütün kuşlar, yumurta tasavvuru ile özdeşleştirilmiş ve kutsal olarak kabul edilmiştir.

Çeşitli yaratılış ve türeyiş efsanelerinde ise hayvanların nasıl yaratıldıkları ve kökenleriyle ilgili bilgilere sıkça rastlanılmaktadır. Evrenin ve tabiatın yaratılması ile ilgili efsanelerde hayvan unsurlarının bulunması, türeyiş mitolojilerinde zaman zaman insanın hayvan haline dönüşmesi tasavvuru, sürrealist bir anlatım şekliyle karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2015: 130).

Türk Mitolojisinde Kuzgun/Karga İmgesinin Yeri ve Önemi

Biyolojik özellikleri bakımından siyah ve iri bedenleri ile birbirinden ayrılan karga ve kuzgunun, taşımış oldukları sembolik anlamlar yönünden farklı kültürlerin destanlarında, mitolojilerinde ve sanatlarında benzer bir imge olarak değerlendirildiği görülmektedir. Karga ve kuzgunun Türk mitolojisindeki yeri ve öneminden bahsetmeden önce genel olarak tanımlarından ve çeşitli kültürlerdeki sembolik anlamlarından bahsetmek gerekmektedir.

Karga, parlak, siyah tüylü bir kuş olarak tanımlanmaktadır. Gagası güçlü, kanat açıklığı 1 m'yi geçen bu kuşun siyah ve beyaz karışımı renkte olanları da bulunmaktadır. Ötücü kuşların en büyüklerinden biri olan büyük karga, kuzey yarım kürenin her bölgesinde görülmektedir. Hem bitkisel hem de hayvansal besinlerle beslenen kargalar, ruhsal yetenekleri bakımından kuşlar içerisinde en çok gelişmiş olanlarındandır. İnsana kolayca alışabilmektedir. Kuzgun ise birçok karga türüne, özellikle kara kargaya verilen ad olarak ifade edilmektedir (Kılıçlıoğlu, vd., 1990: 3, 701).

11-16. yüzyıl Orta Türkçe sözlüğünde karga; kuzgun ile eş anlamlı olarak görülüp, "lanetlemek, beddua etmek, sövme, incitme" anlamına gelmektedir. Yine aynı sözlüğe göre kuzgun; gagası ve kuyruğunun tüyü uzun çok siyah karga olarak ifade edilmektedir (Bayat, 2020: 241, 301).

Karga, genel olarak birçok kültürde uğursuz sayılan ve hem etçil hem de otçul beslenebilme yönüyle insanların ekip biçtiği tarla ürünlerine hatta besledikleri hayvanlara bile ortak çıkan, kötü üne sahip bir kuş türüdür. Kargalar da tıpkı insanlarda olduğu gibi kendi içlerinde sosyal statülere sahip olup, üst düzey bir karganın dişi eşi de aynı düzeyde saygı ve değer görmektedir. İnsan seslerini taklit edebilme yeteneğine sahip olan bu kuşlar, kendi aralarında üstün bir iletişim dili geliştirmişlerdir. Yaklaşık olarak

altmış dokuz yıl yaşayabiliyor olmaları ise bu kuş türünü, diğer kuş türlerine göre ayrıcalıklı kılmaktadır (Aktaran: Gezin, 2017: 110). Ayrıca görünüş olarak kara renkte olan karganın kötü haber getirmesinden dolayı renginin kara olduğuna da inanılmaktadır (Kaya, 2015: 133).

Karga ve kuzgun görünüşleri itibariyle esrareniz bir hava yarattıkları ve doğanın düzenini dengelemeye gelen karanlığın melekleri gibi bu esrareniz havayı korudukları için her zaman gizemli birer kuş olarak görülmüşlerdir. Dünya tarihi boyunca görkemli zekâları sayesinde hayatta kalabilen kargalar ve kuzgunlar, yararlı yanlarının yanı sıra zararlı ve yıkıcı yönlerinden hiçbir zaman bir şey kaybetmemişlerdir. Usta birer fırsatçı olan bu canlılar, kafalarına koydukları şeyleri bıçak gibi keskin ve iri gagaları sayesinde arayıp, bulup, elde etme özelliğine de sahiptirler (Ronnberg ve Martin, 2010: 248).

Kuzgun ve karga, farklı medeniyetlerin inançlarında da önemli bir kuş türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; eski inanışlara göre, inançlı olmalarıyla dikkatleri çeken kuzgunlar, belli kişilerin mezarlarını inşa edip, tapınaklarda yaşamışlar ve buralara gelen ziyaretçiler tarafından beslenmişlerdir. Kutsal olan bu kuzgunlar, çıkardıkları farklı seslerle kargalardan ayrılmaktadır. Bir efsaneye göre kuzgunun, gece yarısı saat on ile on iki arasında ötmesi "ölüme", gece saat sekiz ile on arasında ötmesi ise "iyiye" işaret etmektedir (Eberhard, 2000: 194).

Yunan mitolojisinde "Baba Zaman" olarak adlandırılan Kronos, tasvir edilirken bir kargayla beraber resmedilmiştir. Ayrıca Latince' de Cornix, Yunanca'da Korone olarak adlandırılan Kronos ismi, "karga" anlamına gelmektedir. Karga, kutsal kralın kurban edilışinden sonra ruhuna ev sahipliği ettiği düşünölen, kehanetlerde bulunan bir kuş olarak tasvir edilmiştir (Graves, 2010: 42).

Yine Yunan mitolojisine baktığımızda kuzgun, tıbbın ve sağlığın tanrısı Asklepios'un doğum mitinde karşımıza çıkmaktadır. Koronis, Asklepios'a hamileyken ölümlü bir insana âşık olup, Apollon'a ihanet etmiştir. Kuzgunun haber vermesiyle bu ihaneti öğrenen Apollon, sinirlenerek Koronis'i öldürmüştür. Eşsiz güzelliğinden dolayı kuzgun anlamına gelen Koronis'in, cansız bedeni yakılmak üzereyken, Apollon, Koronis'in karnında hala yaşamakta olan bebeği fark edip, annesinin ölü bedeninden çıkarak yaşamasına izin vermiştir. Bir başka Yunan mitinde ise Koronis, kendisine âşık olan Tanrı Poseidon'dan kaçıp, kurtulabilmek için Tanrıça Athena'dan yardım istemiş ve bir kuzguna dönüştürölmüştür (Aktaran: Gezin, 2017: 149).

Türk mitolojisine bakıldığında ise karga, Azrail'in sembolleştirildiği hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kara-han hükümdarının ülkesinde geçen bir olayı konu alan destanda, Kara-han'ın canını almaya gelen cehennem zebanisi Buura-Dohsun, hükümdarın kurtarıcısı Er-Sogotah ile mücadelesi anlatılmaktadır. Zebaniyi yenen Er-Sogotah, cehennem zebanisinin bütün vücudunu parçalara ayırarak, her bir parçayı gökyüzüne

fırlatmış ancak zebaninin kalbi bir kargaya dönüşerek kaçmıştır. Buradaki anlatıma göre karganın tiz ve güçlü sese sahip olma sebebinin sembolik anlamı olarak bu gösterilmiştir (Gezgin, 2017:111).

Kaz ve kuğu gibi kuşlar, Türklerde özellikle uzun hayatın simgesi olmuş, kut ve beylik sembolü sayılmıştır. Türk ongunları arasında kuğu ve turnaların yer aldığı gibi Göktürk (Kök-Türk / Türk) sülale ongunlarından birisi de büyük olasılıkla karga olmuştur. Karga, Göktürk devrinde Göktañrı'nın sembolü olarak görülmüştür (Akt: Çoruhlu, 2019: 297).

Şamanlar için kuş sembolü, "uçma yeteneği"ni kuvvetlendirmesi bakımından önemli bir unsur olmuştur. Özellikle Yakutlar'daki kartal kültü ilk şaman kadının bir kartaldan hamile kalmasından dolayı önemli bir kuş olarak görülmüştür. Şamanizm'de; iyi ruhların ve tanrıların bulunduğu gökyüzüne giderek onlarla iletişime geçen, kurban törenleri sırasında iyiliğin çoğalması, insanların sağlığı ve kadınların doğurganlığı için tanrıya dua eden Ak Şamanlara kartalın, kötü ruhların bulunduğu yer altına giderek onlarla iletişime geçen, yaşayan insanları korumak için kötülükle mücadele eden Kara Şamanlara ise kuzgunun yardım ettiği düşünülmektedir (Hoppal, 2014: 112, 113, 118, 119, 261, 262). Ohlmarks'a göre, ayin esnasında yardımcı ruh şamanın bedenine girerek, onun bilincine hâkim olur ve bu ruhlar şamana yol göstererek, kuvvet verir. Kuğu, karga, kaz, kartal, baykuş, şeklinde tasarlanan bu yardımcı kuşlar, gökyüzü seyahati sırasında şamana yardımcı olurlar (Akt: Çoruhlu, 2019: 293).

Kutadgu Bilig'de kuşlarla ilgili yapılan açıklamada kuzguna da yer verildiği görülmektedir. Eserde kuzgun; uzak görüşün sembolü olarak görülmüş, kuzgunun uçuşu ise ölüme ve dünyevi zevklerin gelip geçiciliğine yorumlanmıştır (Akt: Çoruhlu, 2019: 303).

Mevlâna tarafından karga ile ilgili anlatılan başka bir hikâyede de Türk-İslâm sanatında, karga sembolünün neden dolayı uğursuzluk anlamına geldiğine dair açıklama yapılmaktadır. Hikâyeye göre; kardeşi Habil'i öldüren Kabil, cesedi ne yapacağını bilemez durumdayken yanına ağzında başka bir karganın ölüsünü taşıyan bir karga gelir. Tırnaklarıyla toprağı kazan karga, bu açtığı çukura diğer kargayı gömerek Kabil'e kardeşinin cesedini ne yapacağını gösterir (Akt: Çoruhlu, 2019: 307). Bu anlatılan hikâyeye göre yeryüzünde gerçekleşen ilk cinayet olayında karga imgesinin de yer alması onun uğursuzluk sembolü olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

Anadolu'da yazılmış önemli eserlerden biri olan Saltuk-nâme'de de kartal imgesi kuvvet ve beylik sembolünü ifade ederken, genel olarak siyah renkli kuşlar, küfür ve dinsizliğin, beyaz renkli olanlar ise, din ve imanın sembolü olarak görülmüştür (Akt: Çoruhlu, 2019: 308).

Görüldüğü üzere dünya üzerindeki toplumlar dil, din, kültür, gelenek ve yaşam şekli bakımından birbirinden farklı olsa da her kültürün kendine has bir yaratılış destanı, dini hikayeleri, kahramanlık öyküleri yani mitleri bulunmaktadır. Genellikle mitler, yaşanmış ya da hayali olaylara dayalı

olarak zaman içerisinde yavaş, yavaş gelişim göstererek kulaktan kulağa yayılmıştır. Türk mitolojisi de dahil olmak üzere farklı kültürlerle ait mitolojilere bakıldığında hepsinin kökeninin ve beslendiği kaynakların dini hikayeler dayandığı dikkat çekmektedir.

Farklı kültürlerle ait mitolojilerin, mitlerin ve hikayelerin dilleri ayrı olsa da kullanılan sembolik imgelerin, dünyanın hemen hemen her yerinde aynı mantık doğrultusunda kurgulanarak, evrensel bir boyuta sahip oldukları görülmektedir. Bu sebeple, insanoğlunun duygu ve düşüncelerini anlaşılır kılan bu imgeler, uzun süreç içerisinde oluşarak, her toplumun kendine has anlamlandırması ile farklı birer değer taşımaktadır (Ateş, 2014: 20).

Bu bağlamda karga ve kuzgun imgesine yüklenen çeşitli anlamlardan dolayı, insanlar ile arasındaki bağın ne kadar güçlü olduğu ve Türk sanatında sembolik birer imge rolünü alarak, destan, hikâye ve çeşitli mitolojik öykülerde birbirlerine benzer rollerde ifade edildikleri görülmektedir.

Çağdaş Türk Resim Sanatında Karga/Kuzgun İmgesinin Yeri ve Önemi

Türk resim sanatının tarihi sürecine bakıldığında mitolojik konuların, sembollerin sanatçılar tarafından farklı estetik anlayışlar doğrultusunda sıkça yorumlanarak eserlere yansıtıldığı görülmektedir. Sanatçıların, Türk kültürüne ait söylencelerde ve mitlerde yer alan sembolik imgeleri, kültürel değerleri, gelenekleri ve yaşam tarzlarını eserlerinde konu olarak işlemesi, gelecek nesillere aktırılması adına büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda başta dünya mitolojisinde olmak üzere Türk mitolojisinde de karşımıza çıkan sembolik imgeler gibi karga / kuzgun imgesi de Türk resmi adına zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Sanatçıların karga / kuzgun imgesi ile yapmış oldukları eserlere bakıldığında, yüklemiş oldukları sembolik anlamların birbirleriyle benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Osmanlı minyatür sanatı, XVIII. yüzyıl başlarından itibaren Batılılaşma akımıyla birlikte geleneksel tekniğe bağlı kalarak, gölgeli boyanan hacimli nesnelere ve derinlik kazandırılmış unsurlarla, üç boyutlu tasarımlara dönüşmeye başlamıştır. Bu gelişimde, Levni'nin ve izinden giden İbrahim, Abdullah Buhari gibi nakkaşların önemli rolleri olmuştur (Mahir, 2012: 186).

Bu dönemde el yazması kitaplarda yer alan metinleri desteklemek amacıyla yapılan süslemeler, padişahla birlikte önemli kişilerin seferleri, portreleri, av, savaş, kabul töreni sahneleri, dini hikayeler gibi zengin konuların yanı sıra peyzaj ve çeşitli hayvan figürlerinin de ele alındığı görülmektedir.

Hz. Süleyman'ı konu alan minyatürlere bakıldığında Seba kraliçesiyle birlikte yan yana bir taht üzerinde oturur vaziyette resmedildiği görülmektedir (Resim 1) (And, 2015: 179). Kuran'da ve mitolojide kuşdilini

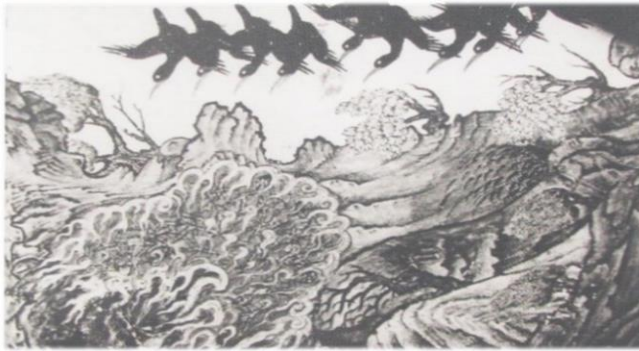
bilen ve kuşların yöneticisi kutsal ruh olarak nitelendirilen Hz. Süleyman'la ilgili bir efsanenin işlendiği minyatürde karga figürüne de rastlanılmaktadır (Kaya, 2015: 133).

Resim 1: Hz. Süleyman ile Seba Melikesi Belkis ve Çevresi (Falname, TSM H. 1703) (And, 2015: 172).

Osmanlı dönemine ait bu minyatürde (Resim 1) Hz. Süleyman ile Seba'nın etrafını birbirinden farklı renkte ve biçimde kuşların, hayvanların ve doğaüstü varlıkların çevrelediği görülmektedir. Ayrıca minyatüre dikkatlice bakıldığında Hz. Süleyman'ın sağ üst tarafında tipik karakteristik özelliği gereği ayaklarıyla kavradığı bir yiyeceği yerken ala renkli bir karganın da resmedildiği dikkati çekmektedir.

Minyatürlerde karga figürü bazen iyi, çoğu kez de kötü anlamları aktarmak amacıyla kullanılmıştır (Resim 2) (Akt: Çoruhlu, 2019: 308). Yine Kelile ve Dimne'de anlatılan hikayelerin resmedildiği minyatürlerin birinde de kargalar ile baykuşlar arasında geçen amansız mücadele resmedilmiştir.

Resim 2: Kelile ve Dimne'den Minyatür. Kargalar ve Baykuşlar Arasında Mücadele (Akt: Çoruhlu, 2019: 499).

“Çallı Kuşağı” veya “Türk İzlenimcileri” olarak adlandırılan, İbrahim Çallı, Hüseyin Avni Lifij, Feyhaman Duran, Mehmet Sami Yetik, Namık İsmail, Mehmet Ruhi (Arel), Nazmi Ziya Güran, Hikmet Onat ile Ali Sami Boyar gibi sanatçıların meydana getirdiği topluluk, 1914 yılında Türkiye’ye dönerek, Avrupa’da gördükleri eğitim sayesinde desen, renk ve kompozisyon anlayışında teknik açıdan olduğu kadar estetik açıdan da farklı bir bakış sunmuşlar ve eserlerinde değişken gün ışığının nesnelere üstündeki renk niteliğini yansıtmaya çalışmışlardır (Şahin, 2008: 225-226).

Hüseyin Avni Lifij, Çağdaş Türk resim sanatının temelini oluşturan Çallı Kuşağı içerisinde izlenimci anlayışının yanı sıra şiire ve edebiyata olan tutkusu sayesinde romantik sezgisi ve içe dönük duygu anlatımlarıyla diğer sanatçılardan ayrılan önemli ressamlarımızdan birisi olarak bilinmektedir. Sanatçının simgeci bir anlayışla yaptığı lirik resimlerinde romantik bir ışık tercih ederek şiirsel bir hava oluşturduğu görülmektedir. Alegorik anlatımlı resimleri içerisinde tarihi bir konunun anlatıldığı *Karagün* (Resim 3) isimli eserinde karga ve kartal figürlerine de yer verdiği görülmektedir.

Resim 3: Hüseyin Avni Lifij, *Karagün*, T.Ü.Y.B., 93 x 118 cm, Ankara Resim ve Heykel Müzesi (Özel, 44).

Karagün (Resim 3) isimli bu resimde Kurtuluş Savaşı esnasında düşman askerleri tarafından yakılıp, yıkılan bir köy yerindeki katliam anlatılmaktadır. Kompozisyonun ön planında kıyafetleri yırtılıp, tecavüz edilerek öldürülmüş, kilim üzerinde yatan bir kadın figürü ile devrilmiş bir beşik üzerinde geriye doğru yatan ölü bir çocuk figürü görülmektedir. Geri ve ön planda yıkılmış, virane yapılar üzerinde uçan kargalarla olayın vahşeti daha da vurgulanmakta ve izlenimci renk anlayışı içerisinde tüm yüzeyi kaplayan sarı, kırmızı, turuncu renklerle oluşturulan bir akşamüstü sayesinde hüznü bir atmosfer yaratılmaktadır.

Resim 4: Neşet Günel, *Korkuluk II*, T.Ü.Y., 184 x 116 cm, 1986. ("Sanal", 2020)

Neşet Günel, eserlerinde Anadolu'nun çorak, bozkır coğrafyasıyla bütünleşmiş, kavruk yüzlü toprak insanlarının dramatik yaşantılarını toplumsal gerçekçi bir anlayışla gözler önüne seren önemli ustalardandır. Resimlerinde en temel unsur Anadolu insanı ve onun zorlu yaşam mücadelesidir. Büyük bir ustalıklarla biçim bozma yöntemiyle ele aldığı insanların abartılı elleri ve ayakları bu dramatik ifadeyi güçlü kılmakta ve izleyiciye tesirli bir şekilde yansıtmaktadır.

Neşet Günel'in resimleri içerisinde *Korkuluk* serisi, korku imgesini sembolize etmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Sanatçının, toprakla uğraşan kırsal kesim insanlarını ve onların yaşantılarını yansıtan "korkuluk" resimlerini yaptığı yıllar, Türkiye'de siyasi iktidarsızlığın hüküm sürdüğü yıllara rastlamaktadır. İnsan ruhundaki korku imgesini, bahçe ve tarlalardaki ekinleri korumak amaçlı yapılan korkuluklarla simgeleştiren Günel'in bu resimlerinin hepsi birer başyapıt özelliği taşımaktadır (Arda, 2015: 149).

Sanatçının *Korkuluk* temalı resim serisinde yer alan *Korkuluk II* (Resim 4) isimli eserinde çalı ve dikenli yaban otlarıyla kaplı bozkır arazi ile bulutlu, grimsi bir gökyüzünün oluşturduğu çorak bir atmosfer dikkati çekmektedir. Birbirine bağlanmış kuru ağaç dallarının üzerine giydirilmiş eski, yırtık elbise parçalarından oluşan korkuluk, resmin tüm yüzeyini kaplamaktadır. Eserde görülen üç küçük çocuk figüründen biri korkuluğa sarılmış, diğer küçük olanın yüzü izleyiciye dönük durumdadır. İçlerinde en büyük olup, ellerini arkadan bağlamış olan erkek çocuğu ise bu iki küçük kızın korkularıyla dalga geçer vaziyette görülmektedir. Resmin adından da anlaşılacağı üzere bu ürkütücü ve dramatik atmosferi destekleyen ve çarpıcı bir hale getiren en önemli unsurlardan birisi de korkuluğun koluna asılmış

olan ölü karga figürüdür. Bu resimde Anadolu insanının zorluklar altında ve yokluk içerisinde yetiştirmeye çalıştığı az miktardaki ekinine zarar veren karganın yağmacı özelliğine dikkat çekilmektedir.

Resim 5: Serkan İlden, *Bilgeler*, T.Ü.A.B., 100 x 70 cm, 2019 ("Sanal", 2020).

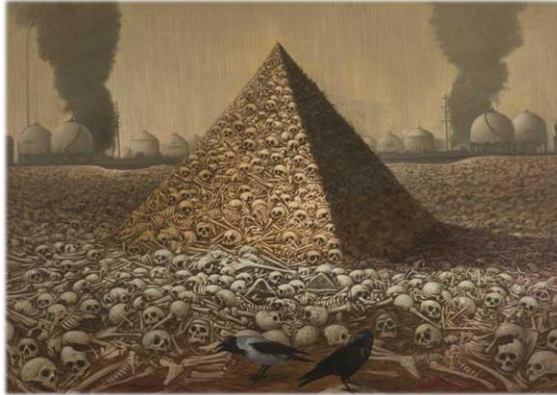
Sanatçı Serkan İlden tarafından yapılmış olan *Bilgeler* (Resim 5) isimli eserin ön merkezi planında biri siyah, diğeri beyaz olmak üzere iki tane karga figürü yer almaktadır. Beyaz karganın ayakları altında üzerinde mağara dönemine ait insan figürünün resmedildiği bir kağıt ile yan tarafında yazılı kağıtlar bulunmaktadır. Resmin geri planında ise yukarıdan aşağıya doğru inen bir blok üzerine çizilmiş ilkel döneme ait bir av sahnesi görülmektedir. Soğuk renklerin hakim olduğu resimde kargaların kıvrımlı hatlarını geri plandaki dikeylik dengelemektedir. Ayrıca kağıtların diyagonal yerleşimi resme hareketlilik ve derinlik katmaktadır.

Serkan İlden'in resimlerindeki kuzgun figürü genel olarak, Türk kültüründeki kutsal kuşlardan ve şamanın ongunlarından birisini temsil etmektedir. Ayrıca eserlerindeki kuzgun ve karganın, uzun yıllar yaşamasından dolayı da bilge yönüyle geçmiş ile bugünü bilen, Anadolu coğrafyasının mitlerini anlatan kuşlar olarak sembolize edildiği görülmektedir. *Bilgeler* (Resim 5) isimli eserinin arka planındaki kaya resimlerinin İlkel zamanları, zemindeki kağıt üzerinde bulunan resmin ise bu ilkelerin tarihini, siyah ve beyaz kuzgunların ise gelişirken kendini yok eden insanlığın tarihteki karşıtlıklarını gösteren imgeler olduğu söylenebilmektedir.

Resim 6: İbrahim Balaban, *Bereket Ana*, T.Ü.Y.B., 40x50 cm, 1989 ("Sanal", 2020).

İbrahim Balaban tarafından yapılan *Bereket Ana* (Resim 6) isimli resmin ön planında merkeze yerleştirilmiş, sırtında başak balyası taşıyan köylü bir kadın ile etrafında kaplumbağa, karınca, kurbağa, çekirge, kelebek gibi küçük canlılardan oluşan hayvan figürleri görülmektedir. Arka planda ise Anadolu'nun verimli topraklarıyla kaplı uçsuz bucaksız tepelerinde ekili tarlalar ve üzerlerinde beslenebilmek için oradan oraya uçan kargalar resmedilmiştir. Kompozisyonun merkezine yerleştirilmiş olan kadının diyagonal vücut hareketi, geri plandaki ekili tarlaların ritmik düzeni ve gökyüzündeki kargaların uçuşu esere oldukça hareketli, dinamik bir etki kazandırmaktadır. Ayrıca kıyafette tercih edilen mavi ve taşınan balyanın turuncu rengi ile tarladaki sarı ve mor rengin kontrastlığı eseri çarpıcı bir hale getirmektedir. İbrahim Balaban'ın diğer eserlerinde olduğu gibi burada da sırtında çocuğuyla çalışan anaların, ninelerin, genç kızların kısacası Anadolu kadının üretkenliği, emekçi yönü vurgulanırken, bir o kadar da zorlu yaşam mücadelesine dikkat çekilmektedir. Ayrıca resimde kaplumbağa ile dayanıklılığa, bilgeliğe, karınca ile çalışkanlığa, kelebek ile bir kadının hassasiyetine gönderme yapıldığı düşünülmekte olup, kargaların ise insanların ekip biçtiği tarla ürünlerine ortak çıkararak, zarar verme yönlerine dikkat çekilmektedir.

Resim 7: Aydın Ayan, *Ala Karganın Sesi*, T.Ü.Y.B., 160 x 200 cm, 2016 ("Sanal", 2020).

Aydın Ayan'ın *Ala Karganın Sesi* (Resim 7) isimli eserinde, insan kemiklerinin tüm yüzeyi kapladığı mekanda orta merkeze yerleştirilmiş, kemiklerden oluşan piramit bir yapı görülmektedir. Bu yapının arka planında Çernobil'i hatırlatan bir nükleer santral alanı ile göğe doğru yükselen dumanlar bulunmaktadır. Resmin ön orta kısmına ise yönleri ters istikametlere bakacak şekilde biri ala diğeri ise siyah renkli olmak üzere iki karga yerleştirilmiştir. Soğuk renklerin hakim olduğu eserde tüm yüzeyi kaplayan alaca karanlık bir atmosferde yer yer ışıkların aydınlattığı alanlar ile psikolojik etkiyi arttıran gizemli, mistik bir ortam yaratılmıştır. Merkezi kompozisyon, geri planda kullanılan simetrik yapılar ve dumanlar ile dengelenmiştir.

Eserde tüm yüzeyi kaplayan kemikler; açlık, sefalet, savaş gibi sebeplerden dolayı ölen, yok olan insanlığın durumunu temsil ettiği düşünülmektedir. Kemiklerden oluşan piramit yapının ise dünyanın var olduğu eski çağlardan itibaren günümüze kadar süregelen bu mücadelelerin devam ettiğini ve buna bağlı olarak ölümlerin de devam edeceğini düşündürmektedir. Ayrıca geri planda yer alan Çernobil'i hatırlatan nükleer santrallere benzeyen bu yapılar ve yoğun kirli dumanlar ise insanlığın yaşadığı dünyayı hızla kirletip, yok ederek kaçınılmaz sonlarını hazırladıklarını göstermektedir. Resimde kullanılan karga figürlerine baktığımızda ise özellikleri gereği hem uzun yıllar yaşamasından hem de mitolojik anlamları gereği ölümler ile yaşayanlar dünyası arasında bağ kurmasından dolayı tarihin canlı tanıkları olarak ölümlerden haberdar etmektedirler. Kargaların öne yerleştirilip, farklı yönlere bakmaları ile de dünyanın hızla kirlenmesi, türlerin yok olmaya başlaması sadece belli bir insan gurubunu değil herkesi ilgilendirdiğini ve bu sebepten dolayı tüm insanlığın haberdar edilmesi gerektiğini vurgulayarak, bizleri düşündürmektedir.

Resim 8: Fikret Otyam, T.Ü.A.B., ("Sanal", 2020).

Son olarak, Fikret Otyam'ın yapmış olduğu bu resme baktığımızda ise (Resim 8) eserin ön planında geleneksel kıyafetleri içerisinde bir kadın figürü, sol omzunda bir karga ve yan tarafında çiçek açmış bir bahar dalı ile geri planda uçsuz bucaksız mavilikler içerisinde bulutlu bir gökyüzü görülmektedir. Resmin tüm yüzeyini kaplayacak şekilde sağ tarafa yerleştirilen kadının alnında ve üzerindeki kıyafetinde kullanılan kırmızı rengi daha vurgulu bir hale getirip, ön plana çıkartacak şekilde geri planda mavi renk kullanılmıştır. Kuzgunun siyah rengi, kadının sürmeli siyah gözleri ve bahar dalının yer yer siyah tonuyla dengelenmiştir. Türk resminin önemli isimlerinden biri olan Nuri İyem'in eserlerinde olduğu gibi Fikret Otyam'ın resimlerinde de sürmeli iri gözlü kadınlar gözlerini hiç kırpmadan doğrudan izleyicinin gözlerinin içine bakarak, tüm dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Sanatçının bu eserinde de kadın figürü, Anadolu toprağının doğurganlığını, üzerindeki rengarenk kıyafeti ve alnındaki renkli alınlığı ile çorak toprağın ilkbaharda açan bahar dalları gibi cıvıl cıvıl rengarenktir. Ama aynı zamanda da zorlu coğrafi koşullarda açan yabancı çiçekler gibi kuvvetli, kendinden emin ve mağrur kadınlardır.

Görüldüğü üzere sanatçılar tarafından yapılan eserlerde karga ve kuzgun figürünün genel olarak uğursuzluğu, kötü haberi temsil eden sembolik anlamının yanı sıra, Türk kültüründeki kutsal kuşlardan ve şamanın ongunlarından olma özelliğiyle, ürkütücü ve dramatik bir konunun etkisini ve çarpıcılığını arttırmak amacıyla, insanların ekinlerine zarar veren yağmacı özelliklerini vurgulayan yönleriyle, estetik açıdan kompozisyonda dengeyi sağlamak adına plastik bir öge olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca eserlerde ele alınan karga ve kuzgun imgelerinin yabancı sanatçıların eserlerinde olduğu gibi benzer formda ve sembolik anlamda kullanıldığı da dikkati çekmektedir.

Sonuç

İlkçağlardan itibaren insanoğlu bilinmeyene olan merakından dolayı canlılar dünyasını gözlemleyip, anlamlandırarak, hayvan ve bitki türleriyle birlikte yaşamının yollarını aramış, yapmış olduğu gözlemler sonucunda hayvanların, doğada meydana gelen değişimleri ve olayları önceden sezebilme yetileri sayesinde zamanın değişimine uyum sağladıklarını görmüştür. İnsanoğlu bu uyum içerisinde yaşayabilmek için, doğanın ve canlı varlıkların izlerini, yaşamlarını takip etmek durumunda kalmış, yapılan takipler ve gözlemler neticesinde hayvanların özelliklerine göre onlara anlamlar yükleyerek, sayısız mitoloji, mit, efsane ve sembollerin doğmasına sebep olmuştur.

Hayvanları konu alan farklı medeniyetlere ait mitolojilere bakıldığında sıkça karga ve kuzgun imgeleriyle karşılaşılmaktadır. Görünümleri bakımından siyah ve alacalı renkteki iri bedenleri ile birbirlerinden ayrılan karga ve kuzgunun, taşımış oldukları sembolik anlamlar yönünden farklı kültürlerin destanlarında, mitolojilerinde ve sanatlarında benzer bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak

birçok kültürde uğursuz ve gizemli bir kuş olarak görülen karga ve kuzgun, Türk mitolojisinde de benzer anlama gelmekle birlikte Azrail'in sembolleştirildiği hayvan olarak görülmektedir. Türk ongunları arasında kuğu ve turnalar yer aldığı gibi karga da Göktürk (Kök-Türk / Türk) sülale ongunlarından birisinde karşımıza çıkmakta ve Göktürk devrinde Gök Tanrı'nın sembolü olarak görülmektedir. Ayrıca Habil ile Kabil'in anlatıldığı dini hikâyeye bakıldığında ise yeryüzünde gerçekleşen ilk cinayet olayında karga imgesinin de yer alması onun uğursuzluk sembolü olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

Çağdaş Türk resim sanatında kültürel değerlerden, gelenek ve göreneklerden, mitolojik anlatılardan, sembollerden sıkça yararlanılarak eserler üretildiği görülmektedir. Türk mitolojisi içerisinde yer alan karga ve kuzgun sembolünün de resim, edebiyat gibi birçok sanat dallarında konu olarak ele alınıp, sanatçılar tarafından farklı tarzlarda yorumlandığı görülmüştür. Bu araştırmada, yapılan eser analizleri sonucunda karga ve kuzgun sembolünün, sanatçılar tarafından farklı tarzlarda ele alınıp, plastik bir eleman olarak, taşımış olduğu benzer anlamlarda yorumlandığı dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak sanatçıların, Türk kültüründen ve mitolojisinden yararlanarak, sembolik imgeleri taşımış olduğu anlamlar doğrultusunda kendi eserlerinde yorumlaması, geçmişin izlerini taşıyan bu değerlerin unutulmaması ve gelecek nesillere aktırılması adına büyük önem taşımaktadır. Günümüz genç sanatçılarına bu konuda büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- And, M. (2015). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam mitologyası*. 5. b., İstanbul: Yapı Kredi.
- Arda, Z. (2015). Türk halk kültüründe "korkuluk" imgesi ve Neşet Günal'ın resimlerine yansımaları. *Milli Folklor*, S, 108, 147-154.
- Ateş, M. (2014). *Mitolojiler ve semboller, Ana Tanrıça ve doğurganlık sembolleri*, 4. b., İstanbul: Milenyum.
- Bayat, F. (2020). *Orta Türkçe Sözlük 11-16. Yüzyıllar*. 2. b., İstanbul: Ötüken.
- Çoruhlu, Y. (2012). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalıcı.
- Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. 3. b., İstanbul: Ötüken.
- Eberhard, W. (2000). *Çin simgeleri sözlüğü, Çin hayatı ve düşüncesinde gizli imgeler* (Çev.: A. Kazancıgil ve A. Bereket), İstanbul: Kabalıcı.
- Gezgin, D. (2017). *Hayvan mitosları*. 3. b., İstanbul: Sel.
- Graves, R. (2010). *Yunan mitleri, tanrılar, kahramanlar, söylenceler*. 2. b., (Çev: Uğur Akpur), İstanbul: Say.
- Hoppal, M. (2014). *Avrasya'da şamanlar*. (Çev: Bülent Bayram, H. Şevket Çağatay Çapraz) 2. b., İstanbul: Yapı Kredi.
- Kaya, M. (2015). *Mitolojiden efsaneye Türk mitolojisinin Anadolu'daki efsanelerde izleri*. 3. b., İstanbul: Bağlam.

- Kılıçlıoğlu, S. - Araz, N. - Devrim, H. (1990). *Meydan Larousse, büyük lugat ve ansiklopedi*, 7. Cilt, İstanbul: Meydan.
- Mahir, B. (2012). *Osmanlı minyatür sanatı*. İstanbul: Kabalıcı.
- Ronberg, A. - Martin, K. (2010). *The book of symbols, reflections on archetypal images*, China: Taschen.
- Roux, J. P. (2005). *Orta Asya'da kutsal bitkiler ve hayvanlar*. (Çev.: A. Kazancıgil ve L. Arslan), İstanbul: Kabalıcı.
- Şahin, E. (2008). 1914 kuşağı. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. C. 1, 2. b., İstanbul: YEM.

Görsel Kaynaklar

- Resim 1: Hz. Süleyman ile Seba Melikesi Belkıs ve Çevresi (Falname, TSM H. 1703). And, M. (2015). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam mitologyası*. 5. b., İstanbul: Yapı Kredi.
- Resim 2: Kelile ve Dimne'den Minyatür. Kargalar ve Baykuşlar Arasında Mücadele. Çoruhlu, Y. (2019). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. 3. b., İstanbul: Ötügen.
- Resim 3: Hüseyin Avni Lifij, Karagün.
- Özel, M. *Ankara Resim ve Heykel Müzesi*. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii A.Ş.
- Resim 4: Neşet Günal, Korkuluk II.
<http://lebriz.com/pages/artist.aspx?artistID=30§ion=130&lang=TR&periodID%20=-1&pageNo=0&exhID=0&bhpc=1&periodID=-1> (Erişim: 05 Ekim 2020)
- Resim 5: Serkan İlden, Bilgeler
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10157022324947556&set=a.95201247555> (Erişim: 11 Mayıs 2020)
- Resim 6: İbrahim Balaban, Bereket Ana
<https://www.galerisoyut.com.tr/artist/ibrahim-balaban/#eser/72007f1403d0c1c3c61e5f0a0bdbb749/21944> (Erişim: 14 Aralık 2020)
- Resim 7: Aydın Ayan, Ala Karganın Sesi
http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=2&modPainters_artistDetailID=56 (Erişim: 22 Kasım 2020)
- Resim 8: Fikret Otyam, T.Ü.A.B.
<http://www.fikretotyam.com/resimleri/detay/otyam-in-fircasindan/191> (Erişim: 29 Kasım 2020)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı/ Author Contributions: Birinci yazar araştırma, bulgular, analiz ve sonuç kısımlarına katkı sağlamıştır. İkinci yazar araştırma, bulgular ve sonuç kısmına katkı sağlamıştır. / The first author contributed to the research, findings, analysis and conclusion parts. The second author contributed to the research, findings and conclusion.